

КОРИЈАНДЕР У УЛИЦИ АНДРАШИ

Поређане од веће ка мањој, као књиге у манастирској библиотеци. Медитеранске траве – тиммијан, мајоран, босиљак, ружмарин, уз њих естрагон, својствен мађарској кухињи, резак и опор, зову га: змијска трава. На мезанину зграде у Улици Андраши, великом булевару пештанском, свако је биље у саксији, на пропуклини светла што пролази кроз прозор налик на бродско окно, расло својим дахом.

Води нас уз вијугаво степениште газдарица стана, жена омалена, штуре речи али предусретљива. Тек успут, између напомена о бојлеру и брави, уметне коју о згради и њеним станарима. Сад, пред мирисним травама, каже: – Мирише биље пред Вероникиним вратима.

Верујем јој на реч јер већ месецима, после вируса што по круни носи име, немам чула мириса.

– Ако ме питаш као доктора: вратиће се, или се неће вратити. Пријатељски, не знам шта да ти кажем. Узми цимет, каранфилић, нађи доброг иранског шафрана, удиши затворених очију и број двадесет секунди – тако ми, компјутерском везом, говори глас из даљине, бејрутски доктор Јасер Хут, а титра му шеретски брк.

– Пиј розе вино, цитрусно и свеже, оно буди знане и незнане валере; док се не врати њух, отпијај полако као неки сомелијер по сећању. Уосталом, мање пиј, а више пиши – точи савете добри, пештански бармен Матијаш.

Можда ћу – помишљам, и обновити чуло новим јелима и танинским преливима, овде, у великом пештанском булевару на чијој се врелини топи и продире у носнице прашина аутомобилских гума, машинског уља и горива градског. Овај је булевар сав кошница звукова, мириса, слика.

* * *

Гледајући из мансарде наше: вијетнамски ресторан, из којег допире јаки траг сезамовог уља и соса од соје. Даље: зелени ирски паб са ликовима патуљака око серифних слова, па курдски кебаб, врти се повоздан увијен као турбан, а кад прва ватра опрљи месо, замирише булевар на оријент: сумак, кумин, анис.

Уз грил је продавница дувана и алкохола, сва излепљена налепницама о снижењима, крај ње секс-шоп, у излогу црно и љубичасто рубље, и реденици шарених кондома. Поред, тајландска масажа и мотел са неонским знаком фламинга, пламене птице. Идући низ булевар: јувелирница и књижара латинског имена, парфимерија са сатенском тканином и боцом парфема у излогу.

Свега овде има и претопило се једно у друго, као у казанском јелу. Миле булеваром стопе људи и точкови. Ни болест, ни прича о њој, не може зауставити живот велеграда.

Свако овим булеваром мора проћи. И бизнисмени са кожним ташнама и бауштелци са лопатама и пластичним жутим шлемовима, и пијанци и клошари и сви згубидани градски очврсли на болест и заразу.

Ноћу, греју се уз шахтове и зидове кућа бескућници, на својим картонским лежајевима. Усред ноћи растера их некад полицијска сирена, али већ с јутарњим зракама и првим птицама измиле опет. Град и његову душу чине људи од сваке пастве.

Умине врева тек усред ноћи, али и тад прекине кратку тишину топот трамваја који се свија и исправља као дуга жута гусеница; виде се групе силуета, враћају се из бурне ноћи, иду даље још, траже где је отворено, а знају да ће бити, јер Пешта вазда живи. Ово је, кажу Пештанци, сунчана страна града, све пулсира и пламти, ту су концерти, изложбе, кеј препун догађаја. Будимци, на то, да је будимска страна тиха, сеновита, боље се спава, а коме је до кафанског разговора и песме, лако ће прећи неки од дунавских мостова.

Тако је са градовима. Имају светлу и сеновиту страну. И тако, о звуцима и тишинама, светлу и сени, о двема обалама двоименог града, говоре Будимпештанци. Говоре мало једни другима, али више оном што долази да накратко или дуже спусти сидро, њему је све непознато, ново, слатко као непробана храна новорођенчету, а немоли град простран као његова река. Кома је до тишине, веле путници жељни новог града и доживљаја, нека иде на море, на океан.

* * *

Носи велика улица име по грофу Ђули Андрашију, али то није Матијаш, онај бармен из наше приче, нити гроф-пустолов из романа, већ човек од великих земаљских послова, министар вањских дела великог Аустроугарског царства и премијер Мађарске. О томе, наћи ће шетач запис на плочи, видети бисту са два четвороцифрена броја, или прочитати биографију с екрана.

Поред булевар с њујоршким и париским, а мађарског грофа чије име звучи као шум лишћа, с другим важним личностима европске историје. Може се, километрима овог булевара, ходајући или из трамваја, домаштати и Париз и Њујорк и каква друга метропола, јер са здањима и булеварима је као с јелима – основа је иста, додају се украси и зачини. Камена слемена булеварских кућа држе грифони и колоси, а у нише буде смештен лавић, витез с мачем, крилати коњ, или анђеоло с винским чокотима.

На нашој пештанској згради нема украса, све је овде неупадно и тихо, њен је живот сав унутарњи, а на мезанину с мирисним биљем, свако застане да поврати дах. Има кавезни лифт налик на оне из крими-филмова, на челичним вратима већ данима стоји натпис, само на мађарском, дугуљастим словима, као јеловник на маслиној ресторанској табли.

* * *

Довезао нас је с аеродрома таксиста по имену Адам, каже да је то овде често име; говорио је на своме, мађарском језику, силовитом и ватреном као номадска коњица,

умећући тек понеку енглеску реч, дизао је палац и понављао „океј“ хвалећи садашњу власт. Вукао је црту по сјајној пластици аутомобила, ударао поносито дланом по прсима и зелено-црвеној кошуљи.

Ћутали смо, омамљени од пута, као што ћути гост што тек упловљава у град, пуштајући да га прве слике и говор што чује носе као лелујави тепих из источњачке бајке.

Раширио је таксиста, имена по првом човеку, мапу на мобилном телефону, упро у дугуљасту линију Урала, размицао, увећавао и смањивао планинске и долињске пределе као да у своје дулуме улази. Онда је, прстима опонашајући галоп, превалио Урал, Кавказ и Панонију, и најпосле опет дланом ударио се у груди, показујући нам слику своје куће, усред шумарака и винограда, двадесет километара од Пеште.

Биће на њој посла, каже, али ево, ту је живица од шимшира и ниска стабла кајсија завијена у јесен као нога рањеника. Пред гаражом сто за тенис, роштиљ за ватру од виновог лишћа. На слици двоје деце у фудбалским дресовима и жена, плава, пегава, бременита. У врту му расте још и шљива, на мађарском је: *szliva*. Не знамо језик, али свака је реч јасна: од ње ће правити пекмез што резе а чува слаткоћу воћног меса.

Климам, а клоне ми глава од пута. Од приче о политици, госта чувају добри обичаји, а још више плашт незнања. Адам је најпре човек од заната, прави таксиста, унео је наше кофере, тешке, носи се увек и потребно и непотребно – ауто стоји с упаљеним мигавцима на булевару пештанском.

Пао ми на ум добри Бејрућанин, таксиста Халил, можда и сад вози ка либанском југу, љуља се тробојка на шофершајбни, лелуја дим цигаре, а њега носи сећање и реч па пусти волан и шири руке, сав се у жару приче окрене сувозачу. Сад, слушајући овог таксисту пештанског, видим у њему јаросног азијског јахача, мамуза гас своје тојоте кроз врели пештански булевар, као да је сува татарска степа.

* * *

Имају градови своју осунчану и сеновиту страну, музеје и утабане стазе, реку, и четврти које носе називе по знаменитим људима и по кафанама којих више нема.

Негде се, кад се у град дође, мора одсести. Нас је путничка срећа водила у средиште пештанске чаршије, у зграду чије је степениште вретенасто попут пужеве куће, са светларницима, мозаицима, лампионима. Као све зграде у средишту града и ова је сачувала време прошлости и историје.

Врата зграде била су некад раскошна, са дуборезима као на црквеним, али сад уместо њих стоји велика табла од шпере и метално дугме, на њима платнени пано, како ће рестаурирана капија изгледати. У згради су канцеларије адвоката са дугим презименима. Ту су гарсоњере, атељеи, собе за издавање и, како увек бива у старим зградама, стан се прекраја у два, а два спајају у један. Држе их архитрави и греде, остали од велике царевине.

Негде су предворја са витражима, натписи са калиграфским словима, виде се лустери и уљане слике; на другима налепнице с краја осамдесетих: Мајкл Џексон, Мадона, Принс са ружичастом гитаром у облику срца. Понегде, замењена су стара врата новим, од тањег материјала, па пролазећи стубиштем може се омирисати траг јаке

запршке, паприке и парадајза, чути вриска деце и љубавни уздаси усред дана. Све ће то упити зидови зграде, а фланер пештански пење се споро и застаје на мезанинима.

Дошла ми у сећање зграда у терезијанској четврти тршћанској, здање спољних дебелих зидова и танких унутрашњих, тамо мансарде чувају сневе капетанских кћери, док ветар с брда дува према мору. И још, сећам се Улице Јосипа Ванцаша, бечког архитекте који је спустио сидро у сарајевској котлини, на коју се често спушта магла и песковита киша, а зими снег с околних планина,

Сад, у мансарди, размиचे топли ваздух крилати вентилатор, клокоће као таласи канала док читамо књигу о пореклу мађарског имена, па плове снови ка Уралу, у ритму оне коњице што је спомиње таксиста у зелено-црвеној кошуљи.

– Биће ускоро ветра – казао је таксиста Адам, надуваних образа и подигнутих руку као источни, пагански бог који на земљу шаље олују. Казао сам му да су птице измислиле ветар, да мало путују својевољно, а мало ношене струјама које шаље брадати, плећати громовник. Он је причао даље о граду и великом булевару, трговима и зградама, онда опет о кући, жени, деци и роштиљу од виновог лишћа, о кајсијама завијеним због мрза, о модром месу шљиве.

* * *

– Пештанска је пијаца добра, богата – каже Францускиња, одсела у стану до нашег. Излази да прошета пса, жућкасте је длаке и шиљатих ушију, личи на динга. Стао, исплазио језик, дахће као задихани боксер у углу арене.

Само је поменула пијаци наша сусеткиња, јер већ прича о свом мешанцу: нашла га је напушеног, негде у прихватилишту за псе у Греноблу, од тада га води на кратке шетње и дуга путовања. Тачно је, личи на аустралијског динга, дивљег пса који лови с Абориџинима и чува обичне, домаће псе, али опет је дивљи и непредвидив. Овај њен има гене овчара, ево нас чека на врху степеништа и тек кад сви прођу, и он крене, а опет као они згубидани пештански из булевара, очврснуо је од живота на улици, не хвата се на њега болест као на нежног кућног пса.

Она, Францускиња, средњих је година, али одевена је по старински, као девојка са гоблена, носи хаљину са чипканом крагном и сламнати шешир са пером, превелик за њено ситно, уско лице, скривено сунчаним наочарима. Вегетаријанка је, каже, а у овом граду, где свако јело почиње запршком на масти мангулице, оном ко тражи јело без меса није лако. На пијаци ипак има воћа и поврћа са плононих поља уз Дунав, има и свежих зачина, само нигде лишћа коријандера нема, већ само оних боба његових. И зрна коријандера дају јелу укус, издробљена у авану, али само тамнозелени лист, додаје, од свег биља сједињује укусе, сажима слатко и опорно.

Сусрети на стубиштима су тренутачни и пролазни као музика у лифтовима, а опет остану у сећању, памте се као тихи прелази жице баса и баршунасти удари четкице о бубњев снар. Говори Францускиња о вегетаријанским рецепту, о густој, пасираној чорби коју ће правити усред топлог летњег дана и о псу којег јој, сад у доба епидемије посебно, није лако водити на авионска путовања, када се траже папири, вакцине и потврде. Помиње Гренобл, прашњаве железничке станице и углачане аеродромске

терминале, кавез и путовање са псом – био је у кошари од пластике, у утроби челичне птице, после данима одбијао храну плашећи се и зраке светлости. Говори Францускиња, све више налик на девојку са гоблена, гледа у нас њен пас који личи на динга.

* * *

Субота је и Будимпештанци одлазе на пијацу и на базен, улазе у метро у папучама са плутаним ђоном па мирише Булевар Андраши на етерична уља и путерасте нијансе сунчаних крема.

Отвориће се поре у сауни, спашће перут са коже у парном купатилу, али у Будимпешти то није тиролска сауна, где су грудве алпског снега натопљене наранџином кором и ђумбиром, нити левантски хамам сав мирисан од нане и еукалиптуса; пештанска знојна купка мирише на ружу и цимет или има пивски траг – у сауни боје амбре квасац оживљава суву кожу. Омами сауна и многи претерају, па им лица буду црвена и зајапурена.

Време је избора и излепљени су стубови у Пешти плакатима. На рекламним пултовима деле, уз страначки летак, воду, оловку, упаљач у истим бојама. Фотографи, добри мештри, праве слике кандидата благо накривљеним објективом да портрет изгледа моћно, а попрсје широко као у гладијатора. Већ прве вечери из другог табора доцртају браду и бркове, некад и кукасти знак. Буде на летку често и слика куће и породице, какву има таксиста наш Адам, који прича о стаблима кајсија, својој деци и младој, плавој жени.

Носи пештански булевар ритам корака. А овде на мезанину, и даље не знам ко је Вероника, да ли је стара и млада, да ли је сва једра и пропупала, или је увела ружица, као ова Францускиња којој не знамо име. Увек, одмах након брзог поздрава, она наставља причу о своме псу, жућкасте длаке и шиљатих ушију, који личи на динга, онда како чорбе крепе усред летње врелине и како тражи тамнозелени лист коријандера.

– Добро је – вели – само да има оних што још у јелу примећују зачине, и што примећују жене.

* * *

Прелазе Будимпештанци са сунчане стране града на сеновиту страну преко жутог моста, до круне са накривљеним крстом. Од моста се одваја пут ка острву где је живела принцеза Маргита Угарска у девојачком доминиканском манастиру, тихом као мезанин у Улици Андраши, где се биљке и цветови пружају ка пропламсају светла.

Будимпешта је град на реци и многе пут води преко мостова, те кад застану усред буке чују бродске сирене и кликтаје птица, помисливши: овде је обала, овде је копно. Стапају се гласови из даљине са говором које ухо чује у новом амбијенту. И овде, као што је Капетанова кабина брод-кафана у Бејруту, има сигурно кафана у које се долази не да би се укотвило, већ да би се одсидрило кроз причу.

И свако своје приче домишља, закувава их као јело, додаје ароме. А приче су увек о послу и занату којим се човек бави, о оном што је живот сад и о оном што ће бити

– чврсте су грађе, а ипак лелујаве као снови. Тако Бејрућанин доктор Хут прича о цимету и шафрану, о вежбама дисања после короне које су више налик плесу дервиша него терапији, надовезује о луци где се прошлог лета распршила сачма од експлозије па је мање и људи и птица, али нема града до Бејрута нити земље до Либана – тамо се планински ваздух меша са морским па расту једно крај другог бадем и маслина.

Матијаш, бармен из Пеште, везе о цитрусним нотама мађарских вина, како боље и лакше приањају усне уз чашу танког рубца, а вино клизи на непце и оно гонета нијансе. Говори о плановима за виноград, требају грожду године, а бачвама од храстовине исто, да упију вина и дају му злаћану боју – биће флаше са етикетом, називи по зачинима и именима жена.

Адам, таксиста и гласач садашње власти, каже да је сад време кад је Мађарској кренуло, чувају своје и не дају непозваном ући, сад ће доћи стотину година мира, потребних, као што винограду треба време, за капитал, и да кућа пређе са родитеља на децу и даље. Тако каже, па скрене у причу о легендама које је чуо и у које верује, јер другачије не може бити, порекло је јасно: дошли су уралски коњаници са капама са крзним рубом и вршком као пагода, из суве степе у равницу плодну и благородну, остали у њој и први поболи заставу. Говори повлачећи црте и ударајући се о груди, онда заплочи ка своме вођу, кући, жени.

Од Булевара Андраши води главна жила града даље преко реке. У праву је Бејрућанин: пробудиће топљени каучук аутомобилских гума, и прашина градска, успавано чуло мириса. На тржници са мозаиком плочица на крову продаје фармер са мађарског југа, родом од Чонграда, зачинско биље. Медитеранске траве, по истом оном реду као са Вероникиног мезанина – тимијан, мајоран, босиљак, ружмарин и рески, опори естрагон, кога зову змијска трава и који носи мађарска јела. Крај њих, остао тамнозелени стручак коријандера. Враћамо се у Пешту, трљајући међу длановима биље, онај коријандер из наслова приче.

Будимџешја, лејџо 2021.